

Znanstvene stvari.

Poročilo

o 38. seji Matičnega odbora

v Ljubljani 6. dec. 1876. |

Te skupščine sta se izmed vnanjih odbornikov udeležila gospoda Božidar Raič in pa Luka Svetec, izmed Ljubljanskih pa gospodje: dr. J. Bleiweis, Marn, Močnik, Solar, Stegnar, dr. Strbenec, Wiesthaler, Žakelj, dr. Zupanec in Praprotnik.

Ko predsednik dr. Bleiweis pozdravši gospode odbornike konstatira sklepčnost odbora, začno se obravnave s tem, da se zapisnik zadnje odborove seje 13. julija t. l. potrdi. Potem pa tajnik poroča o imenitnejših Matičnih zadevah.

Po tem poročilu je od zadnje odborove skupščine pristopilo 46 novih udov. Tajnik jih bere; odbor soglasno vse sprejme. Ker je mnogo udov na dolgu s svojimi doneski, ukrenilo se je, da se pri razpošiljanji društvenih knjig in zemljepisov dodadó opomini za poplačanje dolgov, ker Matica ne more in ne sme brezplačno dragih knjig in zemljevidov po svetu pošiljati. — Životopis dr. Toman je gotov, in knjiga pod naslovom „dr. Lovro Toman“ s podobo, se razpošlje koncem tega meseca z zemljevidi Francije, Velike Britanije, Irske in Skandinavije, ki jih je, vredjene po gosp. Cigaletu, kamnotiskarnica Kőkeova na Dunaji v 3000 iztiskih za 1780 gold. 95 kr. natisnila, in pa z obširnimi „letopisom“ vred poleg ustanovnikom vsem onim udom, ki so plačali letnino za leto 1875. Gosp. Cigaletu se poleg zasluženega honorara za vredovanje zemljepisov izreče še posebna zahvala za jako težavno delo, ki ga je imel s popravljanjem kamnotisov. — Dalje poroča tajnik, da tudi „Matica“ se je udeležila Janežičeve svečanosti 13. avgusta t. l., in da je razposlala po vseh farah Slovenske zemlje prošnje za nabiranje geografičnih imen. — Ker so marljivi in zanesljivi poverjeniki desna roka „Matici“ po deželi, nekateri gospodje pa ne morejo ali nočejo opravljati tega častnega pōsla, je odbor po nasvetu tajnikovem izvolil nekoliko novih poverjenikov, katerim doidejo prošnje, naj na korist narodnemu zavodu drage volje sprejmejo ta mandat. Oglasila se je pa pri tej priliki tudi želja, naj tisti poverjeniki, ki niso še odrajtali nabranih doneskov, se podvizajo s poslanjem, da računi pridejo v red. —

Po naznanilu tajnikovem, da vsled §. 12. družbenih pravil izstopijo z novim letom gospodje: dr. Poklukar, Fr. Souvan, dr. Strbenec, Iv. Tomšič, M. Herman, Fr. Kosár, Drag. Šavnik, dr. Tonkli in Andrej Winkler iz odbora, je sklenil odbor, da se nove volitve izvršijo v prihodnjem občnem zboru, ki, da se račun letošnjega leta izgotovi in proračun za leto 1877. določi, ima biti 24. januarija 1877.; ako bi pa kaka posebna zapreka nastala ta dan, je bil predsednik pooblaščen, drug dan januarija meseca za občni zbor izbrati.

(Dal. prih.)

Ozir po domovini.

Popotne črtice.

Spisal političen sitnež.

(Dalje.)

Vreme se je bilo med tem razvedrilo, Gorjanci se pokazali v lepem solnčnem svitu. Pogled na-nje mi podpiha zopet popotno veselje, noge se mi jamejo prizdi-

gati. Al v prijazni in gostoljubni hiši gospoda barona Vranicani-ja „nema“ tega, da bi gost tako hitro odšel. Tedaj moramo ostati na kosilu. Obedovali smo po starodavni gostoljubni Hrvaški navadi; ko je prišlo na mizo „slučajno“ kislo zelje s svinjino, morala sva jaz in moj spremljevalec izprazniti precej velik kozarec kot „bilikum“. Potem so se vrstile nazdravice, in zopet našega očaka dr. Bleiweisa nismo pozabili; gospod „kuči-gazda“ sam mu je nazdravil.

Po obedu dá baron napreči čila belca, ki nas kakor srna hitro peljeta po ravnih potih po Hrvaški zemlji. Skoro nič bolj počasi se nismo vozili, kakor z železnico; kar kadno se je za nami. Voz je bil lahek, čeravno nas je bilo pet na njem. Ustavimo se v Lipniku in Žakanji, na obeh krajih se soznanim z jako prijaznima gospodoma župnikoma; a povsod smo le za trenutek se mudili, ker bila je napočila že noč. Tudi je izvrstno, a močno vino Hrvaške zemlje mene, ali vsaj telo moje, preveč prevzelo, čeravno se je duh moj krepko boril z njim. To razume vsak Kranjec, ki je kdaj prišel v kako gostoljubno hišo Hrvaško. Tedaj naj bo tu le rečeno, da sem v baronovem gradu spal, kakor bi me bil kdo ubil, a vstal zdrav, kakor riba.

Po zajutreku kočijaž zopet napreže in peljemo se v Metliko. Po poti srečujejo nas zale Hrvatice praznično oblečene; bila je namreč nedelja. Dozdaj sem videl Hrvatice in Hrvate le v delavni obleki, zelo ponošeni in celo umazani, kar mi ni bilo kaj posebno všeč in mi ni vsililo veliko občudovanja do njih. Praznična obleka, sneženo bela, celo iz druzega blaga in lepo raščene postave pa okrogli, prijazni obrazi — vse to mi je bil jako mikaven pogled. Videl sem, da je vsaka nošnja lepa, če je okusna in se životu prilega. Če bi bil imel pred sabo praznično oblečenega Gorenca in Gorenko, pa Hrvata in Hrvatico, ne vem, komu bi bil prednost dal, dasiravno je Gorenške nošnje moje oko bolj vajeno.

Skoro prenašlo za moje opazovanje nas pripeljejo hitronožni konji v Metliko. Že od daleč smo slišali veliki zvon, znamenje, da je danes v mestu kaj posebnega. In res, imela je biti nova maša, zato je bilo na velikem trgu vse polno ljudstva. Mikaven pogled, zares! Tu si videl tik Belega Kranjca skoro enako oblečenega Hrvata, tik Hrvatice v obleki ji podobno Belo Kranjico z rudečimi nogovicami; dalje zale Vlahinje z Gorjancev, devojke z lepo prepletenimi kapicami, žene pa z belim prtom na glavi; tudi starovercev je bilo nekaj. Ta pisana družba je bila namešana z „gospōdo“ moderno oblečeno. Po trgu je bila razpoločena na prodaj različna „suha roba“, škafi, sodi, obroči. Skoro se je videlo, kakor da bi bil somenj. Jaz se vsega tega ne morem dosti nagledati in še le, ko zvonovi ob desetih zapojó (veliki H, drugi E, vsi precéj dobro vbrani v E-dur), gremo tudi mi za množico proti cerkvi in pridemo ravno k sprevodu novomašnika v cerkev, katero je ljudstvo brž napolnilo.

Po maši se poslovim od gostoljubnega gospoda barona ter od svojih drugih prijateljev, tudi od gospoda učitelja, ki mi je od Črnomlja sem tako prijetno družino delal, in se napotim na Gorjance — v kljub slabemu vremenu, ker je neprenehoma kapalo. Nadjaje se, da bo Jupiter pluvius pogledal skozi okno in imel usmiljenje s popotnikom, koračim dobre volje po cesti po dežji napojeni in premišlujem dogodbe preteklega dne. Mudilo se mi posebno ni; prenočiti sem hotel, kjer bi me noč prehitela; zato stopam priležnih korakov po cesti navkreber, tako da me ljudjé, ki gredó s cerkve, zadej puščajo. Med temi je zopet največ ženstva, vse lepo belo oblečeno, z rudečimi nogovicami. Če bi bilo še nebo višnjevo, potem bi bil imel pred

Gospodarske skušnje.

Kako krma dela na mleko.

Časnik „Italia agricola“ naznanja o tej zadevi skušnje, ki se nam vredne zdijo naznaniti tudi našim bralcem.

Čem več ima krava mleka, temveč ima mleko vode v sebi, temveč ima sirnine (sirnih delov), pa tem manj maslenih delov. Krave, katere so pozimi stradale, dado spomladi tudi pri obilni dobri krmi le malo surovega masla in sira. Krave, katerim se je krompir pokladal, veliko molzejo, pa iz njihovega mleka se naredi le srednje dobro surovo maslo. Tropine iz pivarij naredijo veliko mleka, al krave oslabijo po njih. Da krave več molzejo, pomaga se s tem, da se klaji dodaja soli in lanenih preš, — da se frišni klaji (travi) dodaja otrobov, ki se podelajo z mlačno vodo, — repe in perja od burgundske pese s slamo pomešane. Mleko dobi zopern okus na paši, kjer raste luk, bezeg in grenkulja, — višnjevo barvo dobi mleko, če živina je oblajst (farbovnik, *Isatis tinctoria*), blegjaj (*Hyacinthus comosus*) in klobučasto trstocvetko (*Butomus umbellatus*), — rumeno barvo od povodnje zlatice (kalužnice, *Caltha palustris*) in žefrana, — rdečo barvo pa od brošča in rdečih jagod.

Tudi nekaj o mravljah.

V 49. listu „Novic“ je spisal gosp. J. B. iz D. za brambo mravelj tako-le: „o ne! na koncu vejice ni bilo družega kakor brez števila onih zeleno-rujavih mrčesov, ki se sadna ali drevesna uš imenujejo“ — Pri teh so se mravlje mudile“. — A zakaj so se mudile pri ušéh? Ali so jih mravlje pokončavale? O ne! mravlja, prišedši do uši, jo tako milo boža in zgače, da uš naposled od sebe dá neko rumeno-zelenkasto kapljo, katero mravlja hlastno povžije, ter se zopet k drugi uši podá in ravno tako dela, kakor molzica pri kravah. Drevesna uš je po takem molzna krava za mravljo. — Kjer mravlje na drevo plezajo, gotov smeš biti, da so uši ondot. Pomečkaj vse uši, in drugi dan ne bo nobene mravlje videti pri drevesu.

To so moje večletne skušnje in mravlja se sme v tem oziru res imenovati „policaj“ ali „ovaduh“ drevesnih uši, kakor je mravlje že neki gospod imenoval v „Novicah“.

Živinozdravniška skušnja.

* *Trd golžún (krôf) dobí kuretina večkrat*, če se turšice, ječmena ali sicer trde krme preveč nažré, ki v golžúnu zaostane, da žival nevarno zbolí. Človek in živina si z jedjó in krmo preobloží želodec, pri kuretini pa večkrat kot želodec trpi golžún. Tako zbolela perutnina pa se, če je sicer zdrava, večidel kmalu reši svoje nadloge, če se jej 2, ali če treba, 3 majhne žlice olja tacega, kakor ga za solato rabimo, noter vlije. Tako z oljem ozdravljena kuretina je čez par ur zopet tako veselo po dvorišču letala, kakor da bi jej nič ne bilo.

Naznanilo občinam in gospodarjem,

ki potrebujejo gozdnega in sadnega drevja.

V državnih Primorskih drevesnicah je do spomladi na prodaj eno-, dve-, tri- in štiriletnih 115.603 hojevja, 668.241 pa listnatih gozdnih dreves, poleg teh pa tudi 353.779 sadnih dreves.

Cena vsem je nizko postavljena; posamesni gospodarji ali občine ga dobijo po tarifi, kakor je odločena po c. kr. Primorskem gozdnem nadzorniku (k. k. Küstenländ. Forstinspector); gozdna drevesa za take kraje, ki se več ali manj na javno korist nameravajo z drevjem zasaditi in zopet pogozditi, se dobijo po nižji tarifi, in takim občinam in gospodarjem, ki želijo to storiti, pa so revni, se dadó, če jih je še kaj, celó brezplačno.

Prošnje v ta namen naj se pošljejo c. k. deželni vladi (k. k. Statthalterei) v Trstu.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta

vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca decembra.

Dné	Leta	
10.	1784.	Razglas, po katerem se je odpravila telesna sužnost na Pruskem.
12.	1873.	Je bila prva razstava mlekarstva na Dunaji, najvažnejša vseh enacih razstav do onega časa.
13.	1793.	Se je ustanovila prva podkovska in živinozdravilska šola v Würzburgu.
14.	1865.	Je bila svetovna razstava sirarstva v Parizu.
15.	1765.	Württembergška vlada priporoča pridelovanje brošča in na svitlo dá praktičen návod za obdelovanje te rastline.

(Dalje prihodnjič.)

Znanstvene stvari.

Poročilo

o 38. seji Matičnega odbora

v Ljubljani 6. dec. 1876.

(Dalje in konec.)

Ker se iz več krajev poprašuje po Matični knjigi „Zgodovina Avstrijsko-ogerske monarhije“, od katere pa Matica nobenega eksemplara več nima, se je določil drugi natis te knjige v 2000 iztiskih, da pa se naprosita prof. Šuklje in prof. Wiesthaler, pred drugim tiskom pregledati prvi natis.

Isto tako se določi nov natis 1. dela „nauka o telovadbi“, ker je prvi natis te knjige pošel, šole in učitelji pa vedno po njem poprašujejo; je gosp. Stegnar bil naprošen, naj po novih učnih načrtih vredi drugi natis.

V razgovoru, kaj naj bi Matica izdala prihodnje leto, je prišla beseda na mnoga dela, ki so bila že pred več leti Matici obljubljená, a dozdej niso še izgotovljena. Gospodov, katerih se ta opomnja tiče, ne imenujemo, nadejaje se, da bodo mož beseda. Gotovo se poleg zemljevidov izdá prihodnje leto „Letopis“ Matičin, in doneskov javno po časopisu naprosijo rodoljubni pisatelji, da vredništvo dobi odličnega gradiva v ne predolgem času, da se more izdajanje knjig pravilno vršiti. Gotovo ima prihodnje leto tudi na svitlo priti v posebnem iztisku „Životopis dr. E. H. Coste“, ki ga spisuje in kmalu dovrši profesor Urbas. Želeti bilo bi tudi prof. Šumanove „slovnice“, ako za to in še druga izdavanja bode zadosti zmožna Matična blagajnica z ozirom na to, da je že lani račun kazal, da se je več izdalo, nego bi se bilo smelo, in da se račun koncem letošnjega leta sklenem, ki bode kazal finančni stan „Matice“.

Ozir po domovini.

Popotne črtice.

Spisal političen sitnež.

(Dalje.)

Bil je po tem razgovor o vredovanji nabranega „narodnega blaga“, — o prof. Majcigarjevem nasvetu, da bi „Matica“ na svitlo dala „zgodovino slovenske literature“, — o dr. Zupančevem nasvetu, da ne bi se pozabilo na „psihologijo“, — o izdanji „naučnega slovnika tujih besed“ po nasvetu dr. Bleiweisovem: vse to izročilo se je odseku za izdavanje knjig v poročanje; sklenilo pa se je, da se „zgodovina cerkve Kristusove“ ne more na svitlo dati.

Po želji družbe kmetijske sta bila dva Matična odbornika izvoljena v izvršilni odsek, ki ima odločiti napravo spominka dr. Costovega; v ta odsek bila sta izbrana gosp. Stegnar in dr. Zupanec.

Izmed mnogih prošinj za podaritev Matičnih knjig se je mōgla vslišati le prošnja učiteljske knjižnice Sevniske, kateri se daruje nekoliko tacih knjig, ki jih ima Matica po več iztisov.

Gosp. Božidar Raič nasvetuje, naj bi „Matica“ izdajati začela „Znanstveni časnik“ vsak mesec na kakih 2 pōlah proti plačani naročnini; to bi ne prizadelo Matici mnogo stroškov, ker bi le doplačala, kolikor ne poplačajo naročniki. Obveljal je sklep, da Raičev predlog pride v o ravnavo prihodnjemu občnemu zboru, ki naj bi tudi odločil, kako postopati z družbeniki, ki pravilno ne odrajujejo letnega doneska. — O drugem predlogu gosp. Raiča, naj bi odbor po svoji moči posredoval, da skoraj na svetlo pride Wolfov „slovensko-nemški slovar“, se je po veliki večini glasov izrekla živa želja, naj oni, ki imajo slovar v svojo skrb izročen, pospešujejo to Slovincem jako potrebno delo, da se po toliko letih izvrši oporoča knezoškofa Wolfa.

S tem se je končala mnogourna odborova seja z naznanilom tajnikovim, da o božiču se začne razpošiljanje Matičnih knjig za leto 1876.

Glasbene stvari.

* *Milozvuk*. Sbirka popievaka za mladež obojega spola uglasbio Ivan pl. Zajc.

Tako je ime 1. zvezku pesmarice, v kateri slavnoznani Hrvaški skladatelj Zajc nježni mladini izročuje 42 čednih in ljubkih pesmic, ki so njegovo 401. delo. Številka 22 je zložena za en glas s spremljevanjem glasovira, štev. 36. (kolo) za tri glase, vse druge pa so zložene za glasa dva. V vseh pesmicah veje poleg tega, da so izvirne in lahkopevne, narodni duh jugoslavenski, ki se lepo sklada s tem, kar beseda izrajuje. In to ravno je, kar častno razločuje Zajčeve pesmi od toliko družih. „Kakor se govori, kakor se deklamuje, tako naj se tudi poje!“ To je pravo. Tak nauk naj bi se dobro zapomnili posebno slovenski komponisti, da ne bi najpoprej napevov kovali po nemških, italijanskih in Bog vedi katerih še, in potem še le besede jim pridevali. In prav o tem nam Zajčev „milozvuk“ daje izgled, kako naj se za šolsko mladino skladajo pesmi. Cena (35 krajc.) pesmicam je tako nizka, da si jih vsak naših učiteljev lahko omisli in predstavljene v slovenščino učencem in učenkam svojim popevati dá. S temi pesmami se bodo mlada srca navzela narodnega duhá, in ko bode mladina odrastla, bode še le prav razumela in z ljubeznijo popevala in z ljubeznijo popevati poslušala narodne pesmi ter jih po veliki njihovi vrednosti cenila na stran pustivši tuje žvenke. — Da to naše toplo priporočilo ni enostransko, priča nam to, da je Zagrebška deželna vlada sama z razpisom od 2. novembra t. l. „milozvuk“ kot pomočno knjigo priporočila vsem ljudskim šolam na Hrv.-Slav.-Dalm. zemlji. — „Milozvuk“ se dobiva v vseh Zagrebških knjigarnah in pri gosp. Lj. Vanjačiću, učitelju v Zagrebu.

Častitih bralcev ne bom mudil s popisom, kako me je dež močil ves čas, dokler nisem prišel do prenočišča. Drugi dan, nadaljevaje svojo pot, doidem človeka s krošnjo na rami. V taki samoti je družba povoljna kakoršna koli, zato jamem iti bolj počasi, ko me mož ogovori. Pové mi, da je kramar in da gre v Novomesto na somenj. V pogovoru zvem, da mu je ves ta kraj dobro znan, in na mojo prošnjo začne mi marsikaj pripovedovati, posebno o Kočevarjih nad Semičem in o Vlahih. Med drugim mi je pripovedoval, da veliko teh ljudi, katerim se pretežavno zdi iz zemlje vleči potrebščine za življenje, gre na tuje, večidel med Nemce si po kupčiji ali drugače priležnejega in boljšega zaslužka iskat. Tako je obdelovanje zemlje prepuščeno le bolj slabim ženskim rokam. Ženijo se navadno mladi; a par tednov po poroki popusti mladi mož dom in ženo in gre na tuje, od koder se marsikateri po več let ne vrne domú. Tako so žene prepuščene same sebi, in če mož čez par let pride domu in ta in uni najde po dvoje, troje otrók, čeravno je par tednov po poroki šel z doma, se mu to celó nič čudno ne zdi! Po tem trpi ne le nraavnost, ampak tudi zemlja, ki ne rodi toliko, kolikor bi rodila, če bi jo obdelovale čvrsteje moške roké.

Med tem pogovorom sva se bila spustila navzdol. Gosto meglo je bilo predrlo gorke solnce in v daljavi se pokaže Novomesto. „Bezirk Neustadt!“ — je bilo brati na tabli v prvi vasi, pri kateri kramar vkrene v stran, rekoč, da ima tu opravke. „Kaj vruga“ — modrujem jaz gledajoč na tablo — „Novomeščanom se je tako mudilo premeniti staro ime ‚Neustadt‘ v novo ‚Rudolfswerth‘; zdaj imajo pa že več let novo ime, okraj pa ima še zmiraj staro. Če kak tujec sem pride, ne vé, kje je, ker ‚Neustadtlna‘ na Kranjskem ni več.“ (Memo gredé rečeno, nisem po vsem Novomeškem okraji videl nikjer table z napisom „Rudolfswerth“ ali „Rudolfovo“ in če prašáš katerega koli priprostega kmeta, kje je „Rudolfovo“ ali „Rudolfswerth“, te bo debelo gledal in rekel, da tega imena še ni nikdar slišal. Prav v takem položaji smo tudi v Ljubljani z novimi imeni naših ulic; domači sami jih ne vemo, če nas tujec za-nje vpraša!) V tem premišljevanji se pomikam proti Novemu mestu. Cesta je polna ljudi, ki ženó živino, nesó in peljejo perutnino. O poli enajstih pridem tudi jaz do mosta čez Krko, od koder je lep pogled na nelepo povodno stran mesta.

Na mostu zagledam ali marveč od daleč že slišim berača, ki na brunu sedeč na vse grlo upije: „Slepa sirota“ itd. Ravno ta klic zadoni, ko jaz memo grem. Tik „slepca“ pa sedi deček, iz čegar ust me dosežejo gotovo le „slepca“ namenjene zašepetane besede: „Prositate nemški, saj vidite, da gre gospod memo.“ In res brž na to zadoni klic: „Armer blinder Mann.“ Da me ta klic ni ganil do usmiljenja, to si po tem, kar sem bil na uho vjel, lahko vsak misli. Tudi berači so pri nas že germanizatorji a la Dežman, Vesteneck, Apfaltrern itd.!

Novomesto! — Dolgo je že, čez 15 let, kar te nisem videl, al spremenilo se nisi nič, vsaj na bolje ne, to vidim brž, ko stopim v „pomêrij“. Bil je smajin dan, zrak dišal po kozlih, prešičih, govedi in še po marsičem. Po glavnem trgu je nastavljenih mnogo „štantov“, v katerih kramarji svoje blago hvalijo in ponujajo. Povsod veliko ljudstva, skoz katero rinem oziraje se okrog po kakem znanem obrazu. Zastonj! ni